

از اهمیت بالایی برخوردار است. لذا هدف از این مطالعه بررسی میزان آگاهی، نگرش و عملکرد پزشکان اعزامی به عمره در زمینه بیماری‌های شایع در سفرهای زیارتی است.

روش‌ها: این تحقیق یک مطالعه مقطعی در شهرهای مکه و مدینه در تابستان ۱۳۹۰ است. جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه‌ای انجام گردید که به منظور سنجش میزان آگاهی و عملکرد پزشکان عمومی در بین ۴۰ نفر از پزشکان در بخش اطلاعات دموگرافیک، سنجش آگاهی، نگرش و عملکرد انجام شد.

یافته‌ها: میانگین نمره آگاهی $5/59 \pm 0/08$ در حد متوسط، نمره نگرش $33/81 \pm 2/15$ و نمره عملکرد $5/57 \pm 0/7$ در حد خوب برآورد شد. کم‌ترین میزان آگاهی مربوط به بیماری‌های قلبی و عروقی و کم‌ترین نمره عملکرد مربوط به استفاده از داروهای مناسب در درمان بیماری‌های تنفسی بود.

نتیجه‌گیری: مطالعه حاکی از یک خلاء آموزشی در رابطه با بیماری‌های شایع قلبی - عروقی و تنفسی است که این موضوع نیاز به برنامه‌ریزی مجدد برای آموزش پزشکان و برپایی سمینارهای بازآموزی برای پزشکان عمومی در زمینه بیماری‌های ذکر شده قبل از اعزام را نشان می‌دهد.

کلمات کلیدی: قلبی و عروقی، گرفتاری‌های تنفسی، بیماری‌های شایع در حج و زیارت، آگاهی پزشکان.

سنجش میزان نگرش، آگاهی و عملکرد پزشکان اعزامی به عمره ۹۰ در زمینه بیماری‌های شایع در سفرهای زیارتی

امین رضا طباطبایی^۱، علی ترکان^۲، ناصر شوشتری زاده^۳، مجید کیوان خصال^۴

۱- نویسنده مسئول: دکترای پزشکی، مرکز تحقیقات مدیریت سلامت در حج و زیارت، تهران، ایران.

Email: art@hmc.ir

۲- دکترای تخصصی قلب و عروق، بیمارستان دکتر علی شریعتی، اصفهان، ایران.

۳- دکترای پزشکی، مرکز پزشکی حج و زیارت، تهران، ایران.

۴- کارشناس آمار و فناوری اطلاعات، مرکز پزشکی حج و زیارت.

پذیرش مقاله: ۹۰/۴/۲

وصول مقاله: ۹۰/۳/۱۶

چکیده

مقدمه: بیماری‌های قلبی و عروقی، گرفتاری‌های تنفسی، بیماری‌های گوارشی، تروماها و مشکلات زنان از عمده‌ترین و مهم‌ترین مسایل درمانی در طی دوران حج و زیارت محسوب می‌شوند. در این خصوص، تشخیص به‌موقع و سریع بیماران و درمان صحیح آنان

مقدمه

بهداشت و درمان در سفرهای زیارتی، علی‌رغم اهمیت ویژه، به لحاظ علمی مورد توجه کافی قرار نگرفته و آشنایی دقیق با این مسائل، مورد نیاز مبرم دست‌اندرکاران و کارگزاران بهداشت و درمان است (۱). آموزش مناسب پزشکان و آماده کردن آنان برای تشخیص و درمان به موقع و مناسب از اهداف آموزش پزشکی بوده است. در دوره آموزشی فعلی پزشکی عمومی و نظام مدیریت سلامت کشور، اصول و مراقبت‌های درمانی و بهداشتی ویژه سفر، به‌ویژه سفرهای زیارتی و بیماری‌ها و بحران‌های خاص تجمعات، کمتر مورد بحث و بررسی قرار گرفته و در برخی موارد اصلاً وجود ندارد (۲).

سالیانه بیش از ۳ میلیون نفر از مردم عزیز کشورمان به عنوان زائر برای انجام حج تمتع، عمره مفرده، زیارت قبور مطهر معصومین (ع) و اماکن مقدسه راهی کشورهای عربستان، عراق و سوریه می‌شوند. آمار رسمی منتشر شده نشان می‌دهد که بیش از ۶۰ درصد این زائران به مراکز درمانی مرکز پزشکی حج و زیارت در کشورهای مذکور مراجعه می‌کنند (۳). بدون شک شرایط اقلیمی و آب و هوایی مختلف، بیماری‌های بومی، تغییر در نحوه زندگی در شرایط متفاوت، تغییرات کمی و کیفی تغذیه، دوری از شیوه جاری زندگی، استرس‌ها و مشکلات روانی خاص حج و زیارت، میانگین سنی بالای زائران، وجود ازدحام‌های سنگین جمعیتی و عوامل دیگر علل اصلی بروز و شیوع ناهنجاری‌ها و بیماری‌ها در طی سفرهای زیارتی می‌باشد. باید به این موارد موضوعات مدیریتی سلامت زائران مانند بروز بحران‌های بهداشتی و درمانی مختلف، وضعیت بهداشتی و درمانی و نظام مدیریت سلامت در کشورهای میزبان و ... را افزود (۴ و ۵). مطالعات نشان می‌دهد که بیماری‌های قلبی و عروقی، گرفتاری‌های تنفسی، بیماری‌های گوارشی، تروماها و

مشکلات زنان از عمده‌ترین و مهم‌ترین مسائل درمانی در طی دوران حج و زیارت محسوب می‌شوند (۶ و ۷). در این خصوص، تشخیص به‌موقع و سریع بیماران و درمان صحیح آنان از اهمیت بالایی برخوردار است. لذا هدف از این مطالعه بررسی میزان آگاهی و عملکرد پزشکان اعزامی به عمره در زمینه بیماری‌های شایع در سفرهای زیارتی است.

روش‌ها

در این مطالعه مقطعی - توصیفی در سال ۱۳۹۰ تمامی پزشکان عمومی مستقر در ۲۰ درمانگاه مرکز پزشکی حج و زیارت در شهرهای مکه مکرمه و مدینه منوره وارد مطالعه شدند. جمعیت مورد مطالعه به روش تمام‌شماری و در دسترس، تمامی ۴۰ نفر پزشکی بودند که در سال در ماه‌های خرداد و تیر در مراکز بهداشتی - درمانی مرکز پزشکی فعالیت می‌کردند.

جمع‌آوری اطلاعات از طریق پرسشنامه‌ای محقق ساخته انجام گردید که به‌منظور سنجش میزان آگاهی، نگرش و عملکرد پزشکان عمومی نسبت به بیماری‌های شایع در حج و زیارت طراحی گردیده بود.

این پرسشنامه مشتمل بر ۸ سؤال در زمینه سنجش آگاهی و ۸ سؤال در زمینه عملکرد پزشکان نسبت به بیماری‌های قلبی، گوارشی، تنفسی و تروما بود. سؤالات پرسشنامه دارای روایی توافقی بود که با توافق اساتید و خبرگان حوزه سلامت در حج و زیارت طرح‌ریزی شد. در این پرسشنامه از سؤال‌های معمولی و دارای پایایی استفاده شد. با روش تصنیف یا دو نیمه کردن آزمون سؤالات از سازگاری قابل قبولی برخوردار بودند ($r=0.85$). پرسشنامه‌ها با مراجعه حضوری به مخاطبان تحویل و تکمیل شد. سپس نتایج با نرم افزار SPSS نسخه ۱۷ تجزیه و تحلیل شد و داده‌ها با استفاده از آمار توصیفی و آزمون تی تک نمونه و ANOVA

مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول شماره ۲- میانگین نمرات آگاهی، نگرش و عملکرد پزشکان نسبت به بیماری‌های شایع در حج و زیارت

متغیر	میانگین	انحراف معیار
بیماری‌های قلبی	۰/۳۱۸	۰/۱۲
	۰/۸۱۸	۰/۱۱
	۰/۹۰۹	۰/۲۱
	۰/۹۴۵	۰/۱۱
	۰/۹۵۴	۰/۱۳
	۰/۷۲۷	۰/۱۴
بیماری‌های تنفسی	۰/۵۱۸	۰/۱۲
	۰/۳۴۱	۰/۲۱
	۰/۶۷۸	۰/۳۴
	۰/۵۶۷	۰/۱۲
	۰/۶۸۷	۰/۱۴
	۰/۶۵۴	۰/۱۳

آزمون پیرسون نشان داد که رابطه معنی‌داری بین نمره عملکرد پزشکان با سابقه تشرف وجود دارد ($P=0.001, r=0.678$) و بین نمره آگاهی با سابقه تشرف و آگاهی و عملکرد با سن رابطه‌ای وجود نداشت. آزمون اسپیرمن نشان داد که بین فعلیت در درمانگاه و نمره عملکرد رابطه مثبت و معنی‌دار وجود دارد ($P=0.001, r=0.778$).

بحث

میانگین نمره آگاهی 0.318 ± 0.12 در حد متوسط، نمره نگرش 0.818 ± 0.11 و نمره عملکرد 0.909 ± 0.21 در حد خوب و بالاتر از حد متوسط برآورد شد. کم‌ترین میزان آگاهی مربوط به بیماری‌های قلبی و عروقی و کم‌ترین نمره عملکرد مربوط به استفاده از داروهای مناسب در درمان بیماری‌های تنفسی بود.

مطالعه حاضر اولین مطالعه‌ای است که به بررسی میزان آگاهی و عملکرد پزشکان نسبت به بیماری‌های شایع در حج و زیارت می‌پردازد که این مطالعه نشان

یافته‌ها

میانگین سنی پزشکان شرکت‌کننده در این مطالعه 38.50 ± 4.71 سال بود که در دامنه بین ۳۲ تا ۴۸ سال بود. میانگین سابقه تشرف پزشکان ۱/۵ بار بود که بیشترین آن ۴ بار و کم‌ترین ۰ بار بود.

۲۵ درصد پزشکان فقط سابقه کار در درمانگاه را داشتند. جدول شماره ۱ فعالیت معمول پزشکان در ایران را نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱- نوع فعالیت معمول پزشکان در ایران

نوع فعالیت	فراوانی	درصد
مطب	۷	۱۷/۵
درمانگاه	۱۰	۲۵
اورژانس	۸	۲۰
مطب - درمانگاه	۵	۱۲/۵
اورژانس - درمانگاه	۸	۲۰
غیردرمانی	۲	۵

میانگین نمره آگاهی پزشکان 1.09 ± 0.50 بود که آزمون T تک نمونه نشان داد که میانگین نمره آگاهی پزشکان بالاتر از حد متوسط است ($P=0.001, t=6.79$). کم‌ترین میزان آگاهی مربوط به آگاهی پزشکان در خصوص بیماری‌های قلب و عروق 0.31 ± 0.12 و بیشترین در خصوص آگاهی در خصوص تروما 0.95 ± 0.21 بود. نمره عملکرد در مواجهه با بیماری‌های شایع 0.909 ± 0.21 برآورد شد و کم‌ترین میانگین مربوط به نمره استفاده پزشکان از داروهای مناسب در درمان بیماری تنفسی بود (0.341 ± 0.21). آزمون T تک نمونه نشان داد که میانگین کل عملکرد بالاتر از حد متوسط است. جدول شماره ۲ میزان آگاهی، نگرش و عملکرد پزشکان کاروان را نسبت به بیماری‌های شایع در حج و زیارت نشان می‌دهد.

از جمله نواقص این مطالعه کم بودن حجم نمونه بود که این موضوع به دلیل محدودیت تعداد مراکز بهداشتی و درمانی در ایام عمره مفرده است. ولی کاستی دانش پزشکان در ارتباط با برخی بیماری‌های شایع در ایام حج و زیارت به‌ویژه بیماری‌های تنفسی به وضوح مشهود است. این موضوع ضرورت انجام مطالعاتی از این قبیل را در سطحی وسیع‌تر (از نظر تعداد پزشک و تنوع بیماری‌ها) آشکار می‌سازد.

نتیجه گیری

این مطالعه حاکی از یک خلاء آموزشی در رابطه با بیماری‌های شایع قلبی - عروقی و تنفسی است که این موضوع نیاز به برنامه‌ریزی مجدد به‌منظور آموزش پزشکان و برپایی سمینارهای بازآموزی برای پزشکان عمومی در زمینه بیماری‌های ذکر شده قبل از اعزام را نشان می‌دهد.

References

1. Tabatabaei, A. Mortazavi, M. Shampour. N. "Prevalence of underlying diseases in Hajj & Pilgrimage". Medical Congress in Hajj & Pilgrimage. Tehran, 2011. P. 12 [In Persian]
2. Malek Afzali H, Shadpour K. "The study of needed skills and occupational problems of physicians working in health & care centers", National Seminar on Medical Education, Tehran, 1995 [In Persian]
3. Razavi S.M., Ziaee H, Sedaghat M. " Top of form morbidity & mortality in Iranian pilgrims in 2003", Tehran University of Medical Sciences, (TUMJ) 2005; 63(5): 353, [In Persian]
4. Tariq A Madani1, Tawfiq M Ghabrah, Mogbil A Al-Hedaithy, Mohammed A Alhazmi, Tariq A Alazraqi, Ali M Albarrak6, Abdulrahman H Ishaq. "Causes of hospitalization of pilgrims in the Hajj season of the Islamic year 1423 (2003) ". Saudi Med J. 2006, 26:5.
5. Al-Ghamdi SM, Akbar HO, Qari YA, Fathaldin OA, Al-Rashed RS. "Pattern of admission to hospitals during Muslim pilgrimage (Hajj)". Saudi Med J 2003; 24: 1073-6.

می‌دهد کار در درمانگاه و سابقه تشرف می‌تواند موجب افزایش آگاهی پزشکان نسبت به بیماری‌های شایع در حج و زیارت گردد. هرچند در برخی از موارد همچون بیماری قلبی و عروقی میزان آگاهی پایین و در برخورد با بیماری‌های تنفسی در ایام حج و زیارت پزشکان از عملکرد ضعیفی برخوردار بودند.

مطالعات نشان می‌دهد که یکی از شایع‌ترین بیماری‌ها در ایام حج و زیارت بیماری‌های تنفسی است و این بیماری‌ها معمولاً تا چند ماه پس از ایام حج نیز با زائران همراه است. سرفه‌های مکرر و خس‌خس سینه از مواردی است که اکثر زائران تا ماه‌ها پس از حج به همراه دارند (۳).

در حال حاضر یکی از مشکلات برنامه‌های آموزش پزشکی در دانشکده پزشکی نبودن بخشی به عنوان بخش بیماری‌های شایع در سفر به‌ویژه در سفرهای زیارتی است. بنابراین، با توجه به شیوع بالای بیماری‌های مختلف و ضعف این پزشکان در زمینه اقدامات لازم در مورد بیماری‌های شایع در سفر، نیاز به تجدید نظر اساسی در امر آموزش دانشجویان پزشکی وجود دارد و از طرف دیگر، حتی اگر آموزش‌های دانشگاهی کافی باشند، نمی‌توانند متضمن برخورداری از مهارت‌های کافی در طول عمر حرفه‌ای پزشک باشند، زیرا عمر متوسط دانش مفید ۱۰ سال و دامنه آگاهی‌های علمی پزشکی سریعاً در حال تغییر است و خدمات ارائه شده به‌وسیله صاحبان مشاغل آنان نیاز به اطلاعات جدیدتری دارد (۲).

صاحبان علوم پزشکی در زمره افرادی هستند که کاهش اطلاعات آنان در زمینه‌های علمی برای خود و جامعه ضایعه زیادی را به دنبال دارد. این امر نیاز به برگزاری دوره‌های بازآموزی مدونی برای آموزش پزشکان اعزامی به سفرهای زیارتی را نشان می‌دهد (۲).